

Kasvu ja vaikuttaminen -osasto

12.10.2020

Eduskunnan valtiovarainvaliokunta

Asiantuntijalausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2021

Talousarvioesityksen päälinja on SAK:n näkökulmasta oikea. Merkittävä velkaantuminen on tässä suhdannetilanteessa valtiolta oikea ja talouspoliittisesti vastuullinen valinta. On myös hyvä, että koronasta huolimatta tärkeitä pitkän aikavälin uudistuksia viedään eteenpäin.

Elvytys on tärkein työllisyystoimi

Valtion talousarvio on historiallisessa tarkastelussa poikkeuksellisen alijäämäinen, mutta näissä olosuhteissa ja kansainvälisessä vertailussa siinä ei ole mitään ihmeellistä. Maailmalla on muodostunut laaja konsensus, että aktiivinen finanssipolitiikka on olennainen keino ehkäistä koronapandemian aiheuttaman taantuman syvenemistä.

Aiemmat talouskriisit ovat opettaneet, että riittämätön tai liian nopeasti lopetettu elvytys herkästi johtaa siihen, että työttömyys syvenee ja pitkittyy. Sen takia elvytyksellä on merkittävä työllisyysvaikutus ei pelkästään nyt, vaan myös pidemmällä aikavälillä.

Erityisesti nyt hyvin matalien korkojen olosuhteissa on järkevää elvyttää. Velanotto tulee todennäköisesti pidemmällä aikavälillä myös julkisen talouden kannalta halvemmaksi kuin se, että riittämättömän elvytyksen takia pitkäaikaistyöttömyys lähtisi nousuun. On kuitenkin muistettava, että elvytyksen ja pitkäaikaistyöttömyyden torjumisen perimmäinen syy ja tavoite ei ole julkisen talouden vahvistaminen, vaan työttömyyden aiheuttaman inhimillisen kärsimyksen vähentäminen.

Iso rooli elvytyksessä tulee olemaan EU:n elpymisrahaston kautta kanavoiduilla rahoilla, joista päätetään myöhemmässä vaiheessa. Tähän liittyen on käynnissä mm. maakuntakiertuetta. On tärkeää, että varat kohdentuvat tarkoituksenmukaisella tavalla tukemaan talouskasvua ja vihreää rakennemuutosta kohti ilmastoneutraalia Eurooppaa. Siirtymän oikeudenmukaisuudesta on pidettävä huolta myös työllisyys- ja koulutuspolitiikalla.

Yleiset veronkevennykset eivät olisi näissä oloissa tehokasta elvytystä

Koronakriisi on osunut eri kotitalouksiin hyvin epäsymmetrisesti. Samaan aikaan kuin moni työntekijä on joutunut työttömäksi tai yrittäjä kärsinyt kysynnän romahtamisesta, niin valtaosan tuloihin korona ei ole vaikuttanut oikeastaan ollenkaan. Eläkkeet ja työnsä säilyttäneiden kuukausipalkat eivät ole koronan takia pienentyneet.

Kasvu ja vaikuttaminen -osasto

12.10.2020

Monille kotitalouksille koronan isoin vaikutus on ollut siinä, että se on rajoittanut kulutusmahdollisuuksia, jolloin rahaa on jäänyt säästöön. Kotitalouksien keskimääräinen säästämisaste onkin noussut radikaalisti, VM:n ennusteen mukaan 4,5 prosenttiin. Silloin kun rahaa on muutenkin jäänyt merkittävästi säästöön, nettotuloja kasvattava tilapäinen veronkevennys ei ole tehokas tapa lisätä kulutusta.

Sen sijaan kohdennetut toimet, joilla tuettaisiin esimerkiksi työttömäksi joutuneiden nettotuloja, voisivat ollakin parempi tapa elvyttää kysyntää. SAK esitti jo keväällä määräaikaista korotusta työttömyysturvan tasoon.

Verotuksen osalta voi harkita elvytyskeinona esimerkiksi kotitalousvähennyksen määräaikaista kasvattamista. Tällaisella keinolla ei pelkästään lisätä kotitalouksien kulutusmahdollisuuksia, vaan luodaan myös konkreettisia kannustimia kuluttaa nyt. Vastaavasti ravintola-alan arvonlisäveron määräaikainen alentaminen 10 prosenttiin olisi voinut olla hyvä keino tukea kriisistä kärsivää alaa ja kannustaa kuluttamaan.

Määräaikaiset julkiset menot ja investoinnit ovat kuitenkin suoraviivaisin tapa lisätä kysyntää taloudessa, joten elvytyksen painottuminen niihin on hyvä ratkaisu.

Työllisyystoimet isolta osin oikeansuuntaisia

Hallitusohjelman mukaisesti budjettiriihen yhteydessä tehtiin välitilinpäätös hallituksen työllisyystoimista. Budjettiriihessä todettiin aiemmin toteutettuja päätöksiä (esim. lisäpäivien ikärajan nostaminen) ja tehtiin uusia. Merkittävimmät uudet työllisyystoimet ovat oppivelvollisuuden pidentäminen ja pohjoismaisten työvoimapalveluiden malli. Lisäksi budjettiriihessä sovittiin, että yli 55-vuotiaiden työllisyyttä edistetään myöhemmin sovittavalla kokonaisuudella.

Pohjoismaisten työvoimapalveluiden mallissa on paljon hyvää, mutta myös ongelmia. Positiivista on erityisesti se, että työvoimapalveluiden resursseja lisätään ja karensseja porrastetaan. Työttömien henkilökohtaisen palvelun lisääminen on tervetullutta, mutta on pidettävä huolta, ettei määrälliset tavoitteet tapaamisille johda niiden laadusta tinkimiseen. Työttömille säädetään myös määrällinen työnhakuvelvoite, jota seurataan säännöllisesti. SAK suhtautuu työnhakuvelvoitteeseen positiivisesti, mutta pidämme tärkeänä, että se asetetaan huomioiden työttömän yksilöllinen tilanne. Jatkovalmistelussa on varmistettava, että velvoite huomio riittävällä tavalla esimerkiksi työkyvyn, ammattialan ja asuinpaikan vaikutuksen.

Yli 55-vuotiaiden työllistymiseen tähtäävän kokonaisuuden neuvottelut ovat työmarkkinajärjestöjen välillä kesken. Neuvotteluille asetettu

Kasvu ja vaikuttaminen -osasto

12.10.2020

työllisyysvaikutustavoite on hyvin kunnianhimoinen. Budjettiriihen kirjauksen mukaisesti aikaraja on marraskuun loppu.

Työllisyyttä vahvistetaan myös palkkatuen uudistuksella ja varhaiskasvatusmaksujen alentamisella. Molemmat ovat hyviä uudistuksia.

Oppivelvollisuuden pidentäminen tärkein rakenneuudistus

Pitkällä aikavälillä, joka on rakenneuudistusten olennaisin mittari, oppivelvollisuuden pidentäminen on valtiovarainministeriönkin arvion mukaan hallituksen työllisyystoimista merkittävin. Se on myös kotitalouksien kannalta positiivinen uudistus siinä mielessä, että vaikutuskanavana ei ole töihin pakottaminen vaan se, että koulutus parantaa todennäköisyyksiä päästä töihin. Julkisen talouden vahvistumisen lisäksi tällä voidaan mm. ehkäistä syrjäytymistä.

On erittäin hienoa, että tällaiset tarpeelliset ja pitkällä aikavälillä kannattavat hankkeet etenevät. Koronakriisi olisi huono peruste lykätä tällaista. Elvytyksen näkökulmasta pitäisi pikemmin mahdollisuuksien mukaan aikaistaa tämäntyyppisiä hankkeita.

Kaikki työllisyystoimet eivät vahvista julkista taloutta – olisiko toisenlainen tavoite parempi?

On hyvä huomata, että kaikki nämä työllisyystoimet eivät vahvista julkista taloutta. Tätä voi pitää ristiriitana, koska työllisyystavoitteen yksi perimmäinen tavoite oli vahvistaa julkista taloutta ja rahoittaa hallitusohjelman menolisäyksiä.

Ristiriitaa ei kuitenkaan ole, jos toimet rahoitetaan aiemmin sovitun julkisen talouden kehysten puitteissa. Silloin vaikka työllisyystoimi lisäisi julkisia menoja, niin koko kehys huomioiden se ei nettomääräisesti lisää menoja. Aiemmin sovittujen julkisten menojen muokkaaminen työllisyyttä paremmin tukevaksi vahvistaa julkista taloutta.

Toisaalta jos tavoitteena on vahvistaa julkista taloutta, niin voi pohtia onko työllisyystavoite mielekkäin tapa pyrkiä sitä kohti. Työllisyyden vahvistuminen ei ole sen enempää välttämätön kuin riittäväkään ehto julkisen talouden vahvistamiselle. On työllisyyskeinoja, jotka eivät vahvista julkista taloutta, ja on julkista taloutta vahvistavia ratkaisuja, jotka eivät paranna työllisyyttä. Pelkkien työllisyyskeinojen sijaan olisi ehkä mielekkäämpää etsiä ylipäätään keinoja vahvistaa julkista taloutta.

Teollisuuden kustannuskilpailukykyä tuetaan kriisissä

Kasvu ja vaikuttaminen -osasto

12.10.2020

Teollisuuden sähköveron alentuminen EU:n minimitasolle tukee teollisuuden kustannuskilpailukykyä. Tätä tasapainottaa toisaalta energiaveronpalautuksen asteittainen poistuminen.

Päästökauppakompensaatio lakkaa, mutta se korvataan uudella energiantensiivisten yritysten sähköistämistuella. Kokonaisuus tukee teollisuuden kustannuskilpailukykyä lyhyellä aikavälillä, joka on erityisesti koronakriisin aikana perusteltua.

Pidemmän aikavälin kasvun kannalta on tärkeää panostaa tutkimukseen, kehittämiseen ja innovaatioihin. Tältä osin talousarvioon sisältyy verokannustin innovaatiotoiminnalle. Aiempien kokemusten valossa verotuki on kuitenkin suoria tukia tehottomampi keino. Sen takia olisi perusteltua pikemminkin satsata suoriin TKI-tukiin.

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry

Ilkka Kaukoranta
pääekonomisti